

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

DOI: 10.34015/2523-4552.2026.1.01
УДК 340.132:349.6(477)

Бернацький О. В.,
кандидат юридичних наук, керівник
юридичної фірми «Адвокат і Закон»
e-mail: bernatskyi_o@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3133-9034>

ПОНЯТТЯ «ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ» ЯК ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ НОРМ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті досліджено поняття правозастосування як особливої форми реалізації екологічних норм в Україні в умовах сьогодення. Обґрунтовано, що сьогодні правозастосування у сфері охорони довкілля характеризується низкою специфічних ознак, які відрізняють його від класичного загальноприйнятого теоретичного розуміння цієї категорії. Мета статті – визначити поняття та особливості правозастосування як форми реалізації екологічних норм з урахуванням сучасних тенденцій розвитку національного екологічного права, адміністративного права, а також міжнародних норм й стандартів.

На підставі аналізу загально-теоретичних підходів до форм реалізації правових норм та їх проєкції на сучасне екологічне право України автором виокремлено характерні ознаки правозастосування у сфері охорони довкілля, а саме: 1) превентивна спрямованість, що реалізується через дозвільну діяльність та оцінку впливу на довкілля; 2) багатосуб'єктність, яка передбачає участь уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, судів та інститутів громадянського суспільства; 3) поєднання заходів державного примусу та стимулювання на поведінку осіб в сфері охорони довкілля; 4) багаторівневий характер правозастосування, що охоплює регіональний, національний та наднаціональний (міжнародний) рівні.

Проаналізовано сучасний стан правозастосування екологічних норм в Україні у контексті зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію між Україною та державами-членами Європейського Союзу. Обґрунтовано доцільність запровадження моделі адаптивного регулювання в екологічному праві України. Сформульовано авторське визначення поняття «правозастосування екологічних норм» як владно-організуючої діяльності компетентних суб'єктів публічної влади та уповноважених інституцій, спрямованої на індивідуалізацію екологічних норм стосовно конкретних суб'єктів та ситуацій

із метою забезпечення реалізації екологічних прав, охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Ключові слова: правозастосування, реалізація екологічних норм, охорона довкілля, оцінка впливу на довкілля, екологічний контроль, юридична відповідальність, правозастосовний акт, адаптивне регулювання, ЄС.

Постановка проблеми. У складних умовах сьогодення, незважаючи на наявність розгалуженої нормативно-правової бази у сфері охорони довкілля, ефективність додержання вимог екологічного законодавства в Україні залишається недостатньою. Зокрема, за даними Державної екологічної інспекції України, щороку фіксуються тисячі порушень законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, якими регулюються відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. Водночас рівень притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, а також відшкодування шкоди, завданої природному середовищу, залишається незадовільним. Ця ситуація додатково ускладнюється воєнними діями держави-агресора проти України. Так, наприкінці 2024 року під час Конференції ООН з питань зміни клімату COP29 фахівці оцінили екологічну шкоду, завдану довкіллю України внаслідок воєнних дій за 1000 днів повномасштабного вторгнення, у 71 млрд доларів США [1]. Отже, сукупність зазначених обставин зумовлює необхідність глибокого теоретико-правового аналізу підходів науковців, законодавця та суспільства загалом до такої важливої соціально-правової категорії, як «правозастосування», а також пересмислення її значення для сфери охорони довкілля в сучасних умовах.

Актуальність дослідження посилюється зобов'язаннями України за Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС), яка передбачає адаптацію національного законодавства до права ЄС та впровадження європейських екологічних стандартів [2]. Це охоплює як запровадження сучасних інструментів екологічного врядування, зокрема дозвільних процедур і стратегічної екологічної оцінки, так і посилення відповідальності за екологічні правопорушення, зокрема з урахуванням положень Директиви (ЄС) 2024/1203 про захист довкілля засобами кримінального права [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення поняття правозастосування, його стадій та ознак є усталеним у вітчизняній теорії права. Загальнотеоретичні засади правозастосування досліджувалися у працях О. Ф. Скакун [4], П. М. Рабіновича [5], О. І. Донченко [6], І. Й. Магновського [7], А. М. Перепелюка [8], у яких розкрито сутність правозастосування як особливої форми реалізації правових норм, охарактеризовано його стадії, суб'єктний склад і значення індивідуального правового регулювання.

В адміністративно-правовій та еколого-правовій науках теоретичні засади реалізації правових норм розроблялися В. І. Андрейцевим [9], А. П. Гетьманом [10], Г. В. Анісімовою [11], які досліджували особливості дії правових приписів у сфері охорони довкілля, співвідношення еко-

логічних прав і обов'язків, а також засоби забезпечення екологічного правопорядку. Питання дозвільної системи як форми правозастосування в екологічній сфері спеціально досліджувала Н. Р. Кобецька [12]. С. М. Гусаров проаналізував специфіку правових норм у контексті правозастосовної діяльності органів публічної влади [13]. Проблеми імплементації національного законодавства, у тому числі екологічного, до норм європейського права аналізувала Н. Р. Малишева [14]. Питання юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони довкілля розглядалися у працях Ю. А. Краснової та М. В. Краснової [15]. У зарубіжній юридичній науці проблематика правозастосування досліджувалася, зокрема, у працях І. Ейреса, Дж. Брейтвейта, Н. Ганнінгема та С. Джайлза.

Утім для теми цього дослідження важливими є праці сучасних вітчизняних дослідників, у яких правозастосування аналізується крізь призму особливих правових режимів, правозастосовної практики та якості юридичної термінології. Так, В. І. Теремецький розглядає правозастосування як складову правового регулювання, наголошуючи на його відмежуванні від правотворчості, значенні принципів права, уніфікованого застосування законодавства та впливі особливих режимів на цю діяльність [16]. Є. В. Дуліба та В. І. Теремецький на підставі аналізу правозастосовної практики місцевих судів довели значення сталої судової практики для виявлення недоліків законодавчого регулювання та вдосконалення механізму юридичної відповідальності [17]. Крім того, у працях В. І. Теремецького та В. В. Ла-

зарєва, присвяченій питанням правотворчості та правотворчої термінології, підкреслено, що точність юридичних понять і термінологічна узгодженість є необхідними передумовами належного формулювання та подальшого застосування правових норм [18], оскільки нечіткість понятійного апарату ускладнює індивідуалізацію правових норм щодо конкретних правовідносин і знижує ефективність їх реалізації [19].

Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що комплексне дослідження поняття правозастосування саме як форми реалізації екологічних норм в Україні з урахуванням його специфічних ознак, міжнародних і європейських правових стандартів досі залишається недостатньо розробленим. Більшість наукових праць зосереджені або на загальнотеоретичних аспектах правозастосування, або на окремих інструментах екологічного права (контроль, юридична відповідальність, дозвільна діяльність), тоді як цілісна наукова концепція правозастосування в контексті екологічного законодавства досі не сформована.

Постановка завдання. Метою статті є визначення поняття та специфічних ознак правозастосування як форми реалізації екологічних норм з урахуванням сучасних тенденцій розвитку правової системи України, а також стану адаптації чинного законодавства до міжнародних норм і стандартів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: проаналізувати наукові підходи до розуміння поняття «правозастосування» та виокремити специфічні ознаки правозастосування у

сфері охорони довкілля; охарактеризувати форми правозастосування екологічних норм в Україні; дослідити міжнародні підходи до змісту правозастосування в контексті євроінтеграційних зобов'язань України у сфері охорони довкілля; сформулювати авторське визначення поняття «правозастосування» як форми реалізації екологічних норм.

Виклад основного матеріалу.

У загальній теорії права правозастосування має узагальнене визначення, а тому більшістю науковців розглядається як одна з форм реалізації правових норм. Зокрема, його визначають як владно-організуючу діяльність компетентних державних органів і посадових осіб, спрямовану на індивідуалізацію правових приписів та реалізацію правових норм стосовно конкретних життєвих обставин і суб'єктів [4, с. 372]. У загальній теорії права усталеним є підхід, відповідно до якого виокремлюють чотири основні форми реалізації правових норм, класифіковані за ступенем активності суб'єкта та характером його дій: дотримання, виконання, використання та застосування [6]. О. Ф. Скакун визначає реалізацію норм права як «втління приписів правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, тобто в їх практичній діяльності» [4, с. 378]. П. М. Рабінович підкреслює, що соціальною сутністю реалізації правових норм є задоволення учасниками суспільного життя своїх потреб соціально допустимими способами, змодельованими державою [5, с. 152]. У цій класифікації правозастосування посідає особливе місце як форма реалізації права, що передбачає участь державно-

владного суб'єкта, уповноваженого на прийняття обов'язкових для учасників правовідносин рішень.

Певні уточнення до розуміння правозастосування пропонують С. М. Гусаров та А. М. Перепелюк, які розглядають його як важливу форму правореалізації. На думку С. М. Гусарова, правозастосовна діяльність є владною, організаційною діяльністю компетентних органів, зокрема правоохоронних органів і органів публічної адміністрації, спрямованою на підготовку та прийняття індивідуальних юридичних рішень у конкретних справах. При цьому вчений акцентує, що правозастосування як форма реалізації правових норм забезпечує індивідуальне регулювання суспільних відносин [13, с. 365–367]. А. М. Перепелюк, зі свого боку, підкреслює управлінський характер правозастосування, зазначаючи, що воно спрямоване насамперед на забезпечення управління шляхом прийняття рішень індивідуального характеру, практичної організації управлінської діяльності, оформлення прийнятих рішень та організації їх виконання [8, с. 75].

Водночас сутність правозастосування в екологічному праві має свою специфіку. Як зазначає В. І. Андрейцев, правозастосування у сфері охорони довкілля має превентивний характер, є багатосуб'єктним і багаторівневим процесом [9, с. 117], а також передбачає механізми контролю та забезпечення дотримання екологічних вимог [10, с. 84]. Так, І. Й. Магновський до суттєвих ознак правозастосування відносить його здійснення від імені держави спеціально уповноваженими органами, спрямованість не лише на регулювання, а й на забезпечення дії

правових приписів у випадках, коли інші форми реалізації права є неможливими, а також роль гарантії охорони дії правових приписів як засобу владно-регулятивного впливу держави [7, с. 60].

З урахуванням викладеного можна констатувати, що правозастосування у сфері охорони довкілля має низку специфічних ознак, які зумовлюють необхідність переосмислення усталених наукових підходів до цієї категорії.

По-перше, правозастосування в екологічній сфері має превентивну спрямованість. На відміну від класичного розуміння правозастосування, яке переважно зосереджене на реагуванні на правопорушення, правозастосування екологічних норм значною мірою орієнтоване на запобігання заподіяння шкоди довкіллю та недопущення нераціонального використання природних ресурсів. Це виявляється у таких формах, як видача дозволів на спеціальне використання природних ресурсів (ст. 19 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20]), проведення оцінки впливу на довкілля (Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [21]) та здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування (Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» [22]). У цьому аспекті заслуговує на увагу позиція Н. Р. Кобецької, яка обґрунтовує, що природоресурсні дозволи є правовими формами передачі права користування визначеною частиною природного об'єкта та правовими засобами встановлення і фіксації права природокористування [12, с. 98]. Отже, дозвільна діяльність

уповноважених державних органів у сфері охорони довкілля є типовим прикладом реалізації державою правозастосовної функції, оскільки вона здійснюється компетентними органами у процедурно-процесуальному порядку, передбачає індивідуалізацію правових норм стосовно конкретного суб'єкта і конкретної ситуації та завершується прийняттям індивідуального правового акта (дозволу, висновку тощо).

Крім того, превентивний характер правозастосування як форми реалізації норм екологічного законодавства підтверджується практикою Європейського суду з прав людини. Зокрема, у справі *Tătar v. Romania* (2009) Європейський суд з прав людини визнав, що навіть за відсутності безпосередньої шкоди здоров'ю серйозне забруднення довкілля, яке створює значний ризик, є порушенням статті 8 Конвенції, а також підтвердив обов'язок держави проводити оцінку впливу на довкілля як превентивну процедуру [23]. У справі *Dubetska and Others v. Ukraine* (2011) Суд наголосив на обов'язку держави вживати ефективних заходів для захисту прав осіб від негативного впливу промислового забруднення [24].

По-друге, правозастосування у сфері охорони довкілля характеризується багатосуб'єктністю. Слід зазначити, що загальнотеоретичне розуміння правозастосування обмежує коло його суб'єктів компетентними державними органами та їх посадовими особами [6; 7]. Водночас у науці екологічного права коло суб'єктів правозастосування є значно ширшим. Окрім центральних органів виконавчої влади, зокрема Міністерства захисту довкілля та природних

ресурсів України та Державної екологічної інспекції України, правозастосовну діяльність здійснюють також правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування (статті 15–17 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20]), суди різних юрисдикцій, а також інститути громадянського суспільства.

Особлива роль у правозастосуванні у сфері охорони довкілля належить громадськості. Так, однією з гарантій забезпечення екологічних прав громадян відповідно до статті 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» є громадський контроль, який передбачає участь громадських організацій і громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища [20]. Згідно зі статтею 36 цього Закону такий контроль здійснюється через інститут громадських інспекторів з охорони довкілля [20]. В умовах воєнного стану, коли до повноважень державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища додано нові обов'язки, пов'язані з фіксацією наслідків злочинів РФ проти довкілля, роль громадськості у здійсненні контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища набуває особливої актуальності.

У цьому контексті слід звернути увагу і на положення Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», у статті 7 якого закріплено обов'язковість громадського обговорення звітів з оцінки впливу на довкілля, що проводиться з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості щодо планованої діяльності суб'єктів

господарювання [21]. Такі механізми, хоча формально і не належать до правозастосування у класичному розумінні, фактично забезпечують участь громадськості у процесі реалізації екологічних норм. Орхуська конвенція («Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», 1998 р.) закріплює три основні складові такої участі: 1) доступ до екологічної інформації; 2) участь у процесі прийняття рішень; 3) доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля [25]. Як зазначають зарубіжні дослідники, невиконання державою зобов'язань за Орхуською конвенцією може розглядатися як підстава для застосування механізмів міжнародного реагування, а отже, фактично виступає «м'яким» засобом забезпечення дотримання міжнародного екологічного права [26].

По-третє, однією зі специфічних ознак правозастосування у сфері охорони довкілля є поєднання примусу та стимулювання як засобів впливу на поведінку відповідних суб'єктів. Слід визнати, що класичне розуміння правозастосування у вітчизняній юриспруденції зосереджене переважно на примусовому аспекті, який передбачає застосування заходів юридичної відповідальності до осіб, винних у порушенні норм чинного законодавства [13, с. 367]. Водночас у європейській правовій доктрині принципово розрізняють два підходи до забезпечення дотримання правових норм: а) примусовий («enforcement»), що ґрунтується на моніторингу, виявленні порушень і застосуванні санкцій до правопо-

рушників [27]; б) стимулювальний («compliance»), що базується на розвитку екологічної освіти, переконанні, а також технічній і фінансовій підтримці з боку держави [28]. Зокрема, І. Ейрес та Дж. Брейтвейт у праці *Responsive Regulation* (1992) запропонували концепцію «піраміди примусу», яка поєднує обидва підходи та передбачає поступову ескалацію регуляторного впливу, зокрема: перехід від м'яких стимулювальних заходів (переконання, консультації, співпраця) до застосування жорсткіших санкцій у разі їх неефективності [29]. С. Джайлз у монографії *Next Generation Compliance* (2022) обґрунтовує, що ефективність дотримання екологічних вимог залежить не стільки від суворості покарання, скільки від розуміння необхідності дотримання екологічних норм і правил, тобто від того, наскільки правова норма враховує реальні можливості та стимули адресатів [30].

Для українського екологічного права інтеграція вищезазначених підходів має критичне значення. Чинне законодавство передбачає різні види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення: адміністративну (статті 52–91 КУпАП), кримінальну (статті 236–254 КК України), цивільну (стаття 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20]) та дисциплінарну. Водночас ефективність застосування державного примусу у цій сфері залишається низькою. Це зумовлено, зокрема, тим, що механізм здійснення екологічного контролю відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері

господарської діяльності» [31] обмежує можливості Державної екологічної інспекції України, а запроваджений в умовах воєнного стану мораторій на проведення перевірок додатково ускладнює здійснення державного контролю.

По-четверте, правозастосування в екологічній сфері має багаторівневий характер. В Україні правозастосування як форма реалізації екологічних норм здійснюється на регіональному, національному та міжнародному рівнях [10, с. 124]. На регіональному і національному рівнях діють уповноважені органи державної влади та органи місцевого самоврядування. На міжнародному рівні відповідні механізми забезпечуються, зокрема, процедурою застосування норм європейського права, що дозволяє Європейській Комісії ініціювати провадження проти держави-члена за невиконання екологічних зобов'язань із можливістю накладення Європейським судом (Судом справедливості ЄС) фінансових санкцій за порушення права ЄС [28]. На міжнародному рівні діють механізми контролю за дотриманням міжнародних екологічних конвенцій, зокрема Комітет з дотримання Орхуської конвенції [25]. Для України така багаторівневність набуває особливого значення в контексті реалізації Угоди про асоціацію з ЄС, оскільки глава 6 та Додаток XXX встановлюють зобов'язання щодо наближення національного законодавства до 29 актів ЄС у сфері охорони довкілля [2].

Аналізуючи наукові підходи та положення наведених вище нормативно-правових актів, можна виокремити такі основні форми правозастосування екологічних норм:

1) дозвільно-превентивна – видача дозволів на використання природних ресурсів, висновків з оцінки впливу на довкілля, інтегрованих дозвільних дозволів відповідно до вимог Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» [32]. Ця форма насамперед реалізує превентивну функцію правозастосування у сфері охорони довкілля;

2) контрольно-наглядова – здійснення державного екологічного контролю Державною екологічною інспекцією України, проведення планових і позапланових перевірок, обмеження та припинення діяльності, що порушує вимоги екологічного законодавства [12, с. 89]. Ця форма відповідає класичному розумінню правозастосування як засобу забезпечення дотримання норм права;

3) юрисдикційна – передбачає притягнення винних осіб до юридичної відповідальності (адміністративної, кримінальної, цивільної) за порушення норм екологічного законодавства, а також вирішення судами екологічних спорів. Зокрема, Директива (ЄС) 2024/1203 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року про кримінально-правову охорону довкілля, яка замінила директиви 2008/99/ЄС та 2009/123/ЄС, з метою посилення ефективності застосування екологічного права ЄС істотно розширила перелік екологічних злочинів і встановила суворіші санкції за їх вчинення [3];

4) компенсаційно-відновлювальна – примусове відшкодування шкоди, завданої довкіллю (відповідно до ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»), що передбачає її по-

вне відшкодування, включаючи не-одержані прибутки за час, необхідний для відновлення якості довкілля [20].

На підставі викладеного пропонуємо власний підхід до визначення поняття «правозастосування» в контексті реалізації екологічних норм. На нашу думку, правозастосування є важливою формою реалізації екологічних норм, що полягає у владно-організуючій діяльності компетентних суб'єктів публічної влади – органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших громадських інституцій, яка здійснюється у процедурно-процесуальному порядку, спрямована на індивідуалізацію екологічних норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних ситуацій та має на меті забезпечення реалізації екологічних прав громадян, охорону довкілля і раціональне використання природних ресурсів. Для такого правозастосування характерні превентивна спрямованість, багатосуб'єктність і багаторівневність.

У такому значенні правозастосування як форма реалізації екологічних норм відрізняється від загальнотеоретичних підходів тим, що: а) розширює коло суб'єктів правозастосування за рахунок включення до суб'єктного складу не лише уповноважених державних органів, а й громадських інститутів; б) підкреслює превентивну спрямованість, яка не є властивою для традиційного розуміння правозастосування; в) передбачає поєднання заходів примусу і стимулювання; г) відображає багаторівневий характер правозастосування, зумовлений міжнародними зобов'язаннями України та національними механізмами їх реалізації.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що у загальній теорії права правозастосування розглядається як особлива (опосередкована) форма реалізації правових норм, що здійснюється від імені держави компетентними органами у процедурно-процесуальному порядку та завершується прийняттям індивідуального правового акта. Водночас у контексті реалізації екологічних норм зміст поняття «правозастосування» виявляє суттєву специфіку, зумовлену особливостями екологічних правовідносин і об'єкта правового регулювання. Аналіз норм чинного законодавства України та наукових підходів до визначення поняття і змісту правозастосування у сфері охорони довкілля дав змогу сформулювати такі висновки.

По-перше, правозастосування як форма реалізації екологічних норм характеризується чотирма специфічними ознаками, що відрізняють його від класичного теоретичного розуміння цієї категорії, а саме: а) превентивною спрямованістю, яка реалізується через дозвільну діяльність та оцінку впливу на довкілля; б) багатосуб'єктністю, що передбачає участь уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, судів та інститутів громадянського суспільства; в) поєднанням державою заходів примусу і стимулювання; г) багаторівневим характером, що охоплює національний, наднаціональний та міжнародний рівні.

По-друге, зобов'язання України за Угодою про асоціацію з ЄС, а також сучасні тенденції імплементації норм європейського права (зокрема поло-

жень Директиви (ЄС) 2024/1203 про екологічні злочини) в українське законодавство зумовлюють необхідність модернізації національної правової системи регулювання відносин у сфері охорони довкілля. Йдеться, зокрема, про запровадження моделі адаптивного регулювання, що передбачає поступову ескалацію від заходів примусу до заходів впливу на поведінку та свідомість осіб через заохочення, стимулювання, переконання та персональну відповідальність.

По-третє, правозастосування екологічних норм реалізується у чотирьох основних формах: дозвільно-превентивній, контрольно-наглядовій, юрисдикційній та компенсаційно-відновлювальній. Кожна з них має власний інструментарій досягнення певної мети, визначене коло суб'єктів і процедурний порядок здійснення, що в сукупності забезпечує комплексний механізм реалізації екологічних норм у державі та суспільстві.

По-четверте, перспективи подальших наукових досліджень цієї проблематики вбачаються у комплексному емпіричному аналізі ефективності правозастосування екологічних норм в Україні з урахуванням післявоєнних реалій, дослідженні впливу цифровізації на розвиток правового забезпечення екологічної сфери, удосконаленні механізмів державного та громадського екологічного контролю, а також у розробленні моделі адаптивного правового регулювання у сфері охорони довкілля з урахуванням зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС.

Список використаних джерел

1. Велика Г. Втрати довкілля України за 1000 днів повномасштабної війни: інфографіка. ЕкоПолітика. 21.11.2024. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/stalividomi-cifri-vtrat-dovkillju-ukraini-za-1000-dniv-povnomasshtabnoi-vijni/> (дата звернення: 10.01.2026).
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> (дата звернення: 10.01.2026).
3. Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC. Official Journal of the European Union. 2024. L, 2024/1203, 30.04.2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203/oj/eng> (дата звернення: 10.01.2026).
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. 4-те видання, стереотипне. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
5. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. 10-те вид., допов. Львів : Край, 2008. 224 с.
6. Донченко О. І. Особливості правозастосування як форми реалізації норм права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 11, т. 1. С. 40–42.
7. Магновський І. Й. Правозастосування як категорія особливої форми реалізації права. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. Т. 27. Одеса : Гельветика, 2020. С. 59–66.
8. Перепелюк А. М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2016. 224 с.
9. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія. Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2011. 373 с.
10. Гетьман А. П. Доктрина екологічного права та законодавства України : монографія. Харків : ТОВ «Оберіг», 2019. 336 с.
11. Анісімова Г. В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства в контексті природно-правової доктрини : монографія. Х. : Право, 2019. 672 с.
12. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 271 с.
13. Гусаров С. М. Правозастосовна діяльність в Україні : монографія. Х. : Золота миля, 2015. 416 с.
14. Малишева Н. Р., Єрофеев М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Х. : Право, 2017. 416 с.
15. Краснова М. В., Краснова Ю. А. Екологічне право України. Загальна частина : підручник. К. : ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.
16. Теремецький В. І. Норми правового регулювання в особливому режимі правозастосування в системі джерел судового права. Джерела судового права в Україні : монографія / кер. авт. колективу А. О. Селіванов. К. : Фенікс, 2024. С. 208–220.
17. Дуліба Є. В., Теремецький В. І. Окремі аспекти удосконалення адміністративної відповідальності за порушення правил карантину людей на основі аналізу

правозастосовної практики місцевих судів. *Форум Права*. 2023. № 3 (76). С. 109–119. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10041186>

18. Teremetskiy V. I., Lazariyev V. V. Issues of Lawmaking and Lawmaking Terminology in Ukraine and Italy. *Law and Safety*. 2025. Vol. 97, No. 2. P. 135–146. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.11>

19. Teremetskiy V. I., Lazariyev V. V., Topchii V. V., Vitiuk D. L., Roy O. V. Legal terminology as the basis for the accuracy of legal norms. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2025. Vol. 9, No. 3. P. 479–488. DOI: <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i3.5242>

20. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

21. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

22. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

23. Case of Tătar v. Romania (Application no. 67021/01) : judgment of the European Court of Human Rights, 27 January 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90981> (дата звернення: 12.01.2026).

24. Case of Dubetska and Others v. Ukraine (Application no. 30499/03) : judgment of the European Court of Human Rights, 10 February 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103273> (дата звернення: 12.01.2026).

25. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) : Конвенція; ООН від 25.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 12.01.2026).

26. Fasoli E., McGlone A. The Non-Compliance Mechanism Under the Aarhus Convention as ‘Soft’ Enforcement of International Environmental Law: Not So Soft After All! *Netherlands International Law Review*. 2018. Vol. 65, no. 1. P. 27–53. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40802-018-0102-0>

27. Gunningham N. Compliance, Enforcement, and Regulatory Excellence. Penn Program on Regulation Discussion Paper. University of Pennsylvania Law School, 2015. URL: <https://www.law.upenn.edu/live/files/4717-gunningham-ppr-bicregulatorediscussionpaper-06> (дата звернення: 14.01.2026).

28. Shyrokykh K., Melen-Zabramna O. Europeanisation of Ukraine’s Policy on Environment and Climate: Instrumental and Anticipatory Compliance // *Ukraine’s Thorny Path to the EU* / ed. by M. Rabinovych, A. Pintsch. Cham : Palgrave Macmillan, 2025. P. 247–277. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-69154-6_11

29. Ayres I., Braithwaite J. Responsive Regulation: Transcending the Deregulation Debate. New York : Oxford University Press, 1992. 205 p.

30. Giles C. Next Generation Compliance: Environmental Regulation for the Modern Era. Oxford : Oxford University Press, 2022. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197656747.001.0001>

31. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

32. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення : Закон України від 16.07.2024 № 3855-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

References

1. Velyka, H. (2024, November 21). Vtraty dovkilliu Ukrainy za 1000 dnev povnomasshtabnoi viiny: infografika [Environmental losses of Ukraine over 1000 days of full-scale war: Infographic]. *EkoPolityka* [EcoPolitics]. <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/stali-vidomi-cifri-vtrat-dovkillju-ukraini-za-1000-dniv-povnomasshtabnoi-vijni/>
2. Zakon Ukrainy Pro ratyfikatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiie storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: vid 16.09.2014 No. 1678-VII [Law of Ukraine On Ratification of the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part, dated September 16, 2014 No. 1678-VII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>
3. Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC. (2024). *Official Journal of the European Union*, L, 2024/1203. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203/oj/eng>
4. Skakun, O. F. (2021). *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of state and law] (4th ed.). Kyiv: Alerta.
5. Rabinovych, P. M. (2008). *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy* [Fundamentals of the general theory of law and state] (10th ed.). Lviv: Krai.
6. Donchenko, O. I. (2014). Osoblyvosti pravozastosuvannia yak formy realizatsii norm prava [Peculiarities of law enforcement as a form of implementation of legal norms]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia* [Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence], (11), 1, 40–42. <https://dspace.onu.edu.ua/bitstream/123456789/21030/1/40-42.pdf>
7. Mahnovskiy, I. Y. (2020). Pravozastosuvannia yak katehoriia osoblyvoi formy realizatsii prava [Law enforcement as a category of a special form of implementation of law]. *Scientific Works of the National University "Odesa Law Academy"*, 27, 59–66. <https://hdl.handle.net/11300/14172>
8. Perepeliuk, A. M. (2016). *Mekhanizm zastosuvannia prava: struktura ta kryterii efektyvnosti (zahalnoteoretychnyi aspekt)* [The mechanism of law application: Structure and efficiency criteria (general theoretical aspect)] (Candidate's thesis). Kyiv.
9. Andreitsev, V. I. (2011). *Ekolohichne pravo i zakonodavstvo suverennoi Ukrainy: problemy realizatsii derzhavnoi ekolohichnoi polityky* [Environmental law and legislation of sovereign Ukraine: Problems of implementation of the state environmental policy]. Dnipropetrovsk: Natsionalnyi hirnychiy universytet.
10. Getman, A. P. (2019). *Doktryna ekolohichnoho prava ta zakonodavstva Ukrainy* [Doctrine of environmental law and legislation of Ukraine]. Kharkiv: TOV "Oberih".
11. Anisimova, H. V. (2019). *Teoretychni zasady rozvytku ekolohichnoho zakonodavstva v konteksti pryrodno-pravovoi doktryny* [Theoretical foundations of the development of environmental legislation in the context of the natural law doctrine]. Kharkiv: Pravo.
12. Kobetska, N. R. (2016). *Dozvilne i dohovirne rehuliuвання vykorystannia pryrodnykh resursiv v Ukraini: pytannia teorii ta praktyky* [Permissive and contractual regulation of natural resource use in Ukraine: Issues of theory and practice]. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka.
13. Husarov, S. M. (2015). *Pravozastosovna diialnist v Ukraini* [Law enforcement activity in Ukraine]. Kharkiv: Zolota mylia.
14. Malysheva, N. R., & Yerofeiev, M. I. (2017). *Naukovo-praktychnyi komentar do Zakonu Ukrainy "Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyschcha"* [Scientific and

practical commentary to the Law of Ukraine “On Environmental Protection”]. Kharkiv: Pravo.

15. Krasnova, M. V., & Krasnova, Yu. A. (2021). *Ekolohichne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Environmental law of Ukraine. General part]. Kyiv: VPTs “Kyivskiy universytet”.

16. Teremetskyi, V. I. (2024). Normy pravovoho rehuliuвання v osoblyvomu rezhymi pravozastosuvannya v systemi dzherel sudovoho prava [Norms of legal regulation in the special regime of law enforcement in the system of sources of judicial law]. In A. O. Selivanov (Ed.), *Dzherela sudovoho prava v Ukraini* [Sources of judicial law in Ukraine] (pp. 208–220). Kyiv: Feniks.

17. Duliba, Ye. V., & Teremetskyi, V. I. (2023). Okremi aspekty udoskonalennia administrativnoi vidpovidalnosti za porushennia pravyl karantynu liudei na osnovi analizu pravozastosovnoi praktyky mistsevykh sudiv [Certain aspects of improving administrative liability for violating human quarantine rules based on the analysis of law enforcement practice of local courts]. *Forum of Law*, 3(76), 109–119. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10041186>

18. Teremetskyi, V. I., & Lazariiev, V. V. (2025). Issues of lawmaking and lawmaking terminology in Ukraine and Italy. *Law and Safety*, 97(2), 135–146. <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.11>

19. Teremetskyi, V. I., Lazariiev, V. V., Topchii, V. V., Vitiuk, D. L., & Roy, O. V. (2025). Legal terminology as the basis for the accuracy of legal norms. *Edelweiss Applied Science and Technology*, 9(3), 479–488. <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i3.5242>

20. Zakon Ukrainy Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: vid 25.06.1991 No. 1264-XII [Law of Ukraine On Environmental Protection dated June 25, 1991 No. 1264-XII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

21. Zakon Ukrainy Pro otsinku vplyvu na dovkillia: vid 23.05.2017 No. 2059-VIII [Law of Ukraine On Environmental Impact Assessment dated May 23, 2017 No. 2059-VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

22. Zakon Ukrainy Pro stratehichnu ekolohichnu otsinku: vid 20.03.2018 No. 2354-VIII [Law of Ukraine On Strategic Environmental Assessment dated March 20, 2018 No. 2354-VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>

23. Case of *Tătar v. Romania* (Application no. 67021/01): Judgment of the European Court of Human Rights. (2009, January 27). <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90981>

24. Case of *Dubetska and Others v. Ukraine* (Application no. 30499/03): Judgment of the European Court of Human Rights. (2011, February 10). <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103273>

25. Konventsiiia pro dostup do informatsii, uchast hromadskosti v protsesi pryiniattia rishen ta dostup do pravosuddia z pytan, shcho stosuuiutsia dovkillia (Orkhuska konventsiiia): vid 25.06.1998 [Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention) dated June 25, 1998]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

26. Fasoli, E., & McGlone, A. (2018). The non-compliance mechanism under the Aarhus Convention as “soft” enforcement of international environmental law: Not so soft after all! *Netherlands International Law Review*, 65(1), 27–53. <https://doi.org/10.1007/s40802-018-0102-0>

27. Gunningham, N. (2015). *Compliance, enforcement, and regulatory excellence*. Penn Program on Regulation Discussion Paper. University of Pennsylvania Law School. <https://www.law.upenn.edu/live/files/4717-gunningham-ppr-bicregulatorediscussionpaper-06>

28. Shyrokykh, K., & Melen-Zabramna, O. (2025). Europeanisation of Ukraine’s policy on environment and climate: Instrumental and anticipatory compliance. In M. Rabino-

vych & A. Pintsch (Eds.), *Ukraine's thorny path to the EU* (pp. 247–277). Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-031-69154-6_11

29. Ayres, I., & Braithwaite, J. (1992). *Responsive regulation: Transcending the deregulation debate*. New York: Oxford University Press.

30. Giles, C. (2022). *Next generation compliance: Environmental regulation for the modern era*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197656747.001.0001>

31. Zakon Ukrainy Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti: vid 05.04.2007 No. 877-V [Law of Ukraine On the Basic Principles of State Supervision (Control) in the Sphere of Economic Activity dated April 5, 2007 No. 877-V]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

32. Zakon Ukrainy Pro intehrovane zapobihannia ta kontrol promyslovoho zabrudnennia: vid 16.07.2024 No. 3855-IX [Law of Ukraine On Integrated Prevention and Control of Industrial Pollution dated July 16, 2024 No. 3855-IX]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text>

Bernatskyi O. V., PhD in Law, Head of the law firm «Company Legal company «Lawyer and Law»

e-mail: bernatskyi_o@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3133-9034>

The Concept of «Law Enforcement» as a Means of Implementing Environmental Regulations in Modern Ukraine

The article examines the concept of law application (pravozastosuvannia) as a specific form of implementation of environmental norms. It is substantiated that law application in the field of environmental protection is characterised by a number of specific features that distinguish it from the classical general theoretical understanding of this category.

The purpose of the article is to define the concept and peculiarities of law application as a form of implementation of environmental norms, taking into account current trends in the development of environmental law and international standards.

Based on the analysis of general theoretical approaches to the forms of implementation of legal norms and their projection onto environmental law, the characteristic features of law application in the field of environmental protection are identified: preventive orientation, implemented through the permitting system and environmental impact assessment; multi-subjectivity, which involves the participation of state authorities, local self-government bodies, courts and civil society institutions; integration of enforcement and compliance approaches; multi-level character, covering national and supranational levels of law application.

The current state of application of environmental norms in Ukraine is analysed in the context of obligations under the Association Agreement between Ukraine and the EU. The expediency of introducing the model of responsive regulation in Ukraine's environmental law is substantiated. The author's definition of the concept of application of environmental norms is formulated as the authoritative organising activity of competent subjects of public authority and authorised institu-

tions, aimed at individualisation of environmental norms in relation to specific subjects and situations in order to ensure the implementation of environmental rights, environmental protection and rational use of natural resources.

Keywords: law application, implementation of environmental norms, environmental protection, environmental impact assessment, environmental control, legal liability, law application act, adaptive regulation, EU.

Цитування за ДСТУ 8302:2015: Бернацький О. В. Поняття «правозастосування» як форми реалізації екологічних норм в сучасній Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2026. № 1(35). С. 5–19. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.01>

Citation APA: Bernadskyi, O. V. (2026). Poniattia «pravozastosuvannia» yak formy realizatsii ekolohichnykh norm v suchasni Ukraini [The concept of «law enforcement» as a means of implementing environmental regulations in modern Ukraine]. *Bulletin of the Penitentiary association of Ukraine*, 1(35), 5–19. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.01>

Внесок автора. Автор самостійно здійснив концептуалізацію дослідження, аналіз джерел, підготовку тексту статті та формулювання висновків. Автор ознайомився з остаточною версією рукопису, схвалив її та погодився з поданням статті до публікації.

Академічна доброчесність. Автор підтверджує оригінальність, точність і достовірність тексту статті та наведених у ній результатів, а також дотримання принципів академічної доброчесності.

Використання інструментів штучного інтелекту. Автор засвідчує, що під час підготовки цієї статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Фінансування. Дослідження виконано в межах наукової діяльності автора у відповідних установах і не мало окремого зовнішнього фінансування.

Author Contribution. The author independently conceptualized the study, analyzed the sources, prepared the text of the article, and formulated the conclusions. The author reviewed the final version of the manuscript, approved it, and agreed to submit the article for publication.

Academic Integrity Statement. The author confirms the originality, accuracy, and reliability of the text of the article and the results presented therein, as well as compliance with the principles of academic integrity.

Use of Artificial Intelligence Tools. The author certifies that no artificial intelligence tools were used in the preparation of this article.

Conflict of Interest. The author declares that there is no actual or potential conflict of interest.

Funding. The research was conducted within the framework of the author's academic activities at the relevant institutions and did not receive special external funding.

Надійшла: 21.01.2026

Прийнята до друку: 24.03.2026

Опублікована: 30.04.2026

Received: 21 January 2026

Accepted for publication: 24 March 2026

Published: 30 April 2026